

Derecho Canonico. Vol. 1. Pamplona 1974 ss. 373. Ediciones Universidad de Navarra.

Wydawnictwo uniwersytetu z Navarry rozpoczęło publikację nowego, składającego się z 2 tomów, podręcznika prawa kanonicznego. Tom pierwszy został już wydany, tom drugi ma się ukazać w najbliższym czasie. Nowy podręcznik jest dziełem zbiorowym, opracowanym przez 16 autorów, którymi są profesorowie prawa kanonicznego uniwersytetów hiszpańskich. Do wydania tego dzieła przyczynił się w głównej mierze prof. Pedro Lombardia z Navarry. Od niego bowiem wyszła inicjatywa opracowania i publikacji podręcznika. On również przygotował plan wydawnictwa i czuwał nad jego realizacją. Jest on także autorem jednego z rozdziałów tomu pierwszego.

Prawo kanoniczne podlega współcześnie gruntownej rewizji. Od szeregu już lat trwają prace zmierzające do tego, by przepisy prawa kanonicznego dostosować do zasad ustalonych na Soborze Watykańskim II i aktualnych potrzeb Kościoła. Prace nad reformą całego prawa kanonicznego dość dalekie są jednak od zakończenia. Równocześnie, aby zaradzić najpilniejszym potrzebom, Kościół przeprowadza stopniowo zmiany niektórych przepisów kanonicznych. W tej sytuacji syntetyczne ujęcie całości kształtu prawa kanonicznego jest przedsięwzięciem trudnym do urzeczywistnienia, o czym świadczy m.in. znikoma liczba opracowań podręcznikowych opublikowanych w okresie posoborowym.

Przypomnienie tych faktów obrazujących aktualną sytuację w prawie kanonicznym, świadczących o jego intensywnym rozwoju i przeobrażeniach, uwidacznia nie tylko trudności, ale także znaczenie przedsięwzięcia, jakie podjęli kanoniści hiszpańscy przystępując do opracowania nowego podręcznika prawa kanonicznego. Z tych względów sam fakt podjęcia tego zadania należy powitać z uznaniem.

Aby dzieło zostało możliwie szybko i dobrze zrealizowane, do jego opracowania przystąpiło równocześnie kilkunastu kanonistów, którzy otrzymali określone zadania. Są oni au-

torami poszczególnych części składających się na całość dzieła jako jego rozdziały. Współpraca wybitnych specjalistów znanych już z innych publikacji z dziedziny prawa kanonicznego świadczy dobitnie o znaczeniu, jakie do tego przedsięwzięcia przywiązywano, a zarazem zapewnia dziełu należyłą powagę naukową.

Książka *Derecho canonico* jest podręcznikiem przeznaczonym głównie dla studentów wydziałów prawnych. Daje ona całościowy obraz prawa kanonicznego, ale nakreślony w ogólnym tylko zarysie. Ogranicza się do przedstawienia podstawowych zasad i problemów tego prawa. Nie znajdujemy więc w podręczniku pełnego omówienia przepisów i instytucji kanonistycznych. Ograniczone ramy dzieła wymagały od jego twórców dość rygorystycznej selekcji tematów. W przedstawianiu zagadnień autorzy nie trzymają się ściśle porządku ustalonego przez KPK, który jest przestrzegany na ogół w innych tego rodzaju opracowaniach.

Tom pierwszy omawianego podręcznika składa się z 9 rozdziałów, poprzedzonych przedmową wydawcy oraz obszernym przeglądem bibliograficznym, w którym A. de la Hera omówił w porządku systematycznym podstawowe zbiory źródeł prawa kanonicznego oraz zestawil ważne opracowania ogólne i czasopiśma kanonistyczne. Wykaz czasopism nie jest, niestety, kompletny, zaś informacje o nich są nie zawsze ściśle. Nie ma np. w wykazie kwartalnika „Prawo Kanoniczne”, a przy „Rocznikach Teologiczno-Kanonicznych” błędnie podano rok, od którego są wydawane — 1965, tymczasem — jak wiadomo — tom pierwszy ukazał się w 1949 r.

W tomie pierwszym podręcznika znajdują się następujące zagadnienia: prawo kanoniczne, historia prawa kanonicznego, prawo kanoniczne a prawo świeckie, struktura porządku kanonicznego, konstytucja Kościoła, teoria organizacji kościelnej, określenie (opis) organizacji kościelnej, kanoniczne prawo majątkowe, normy dotyczące kultu Bożego i Urzędu Nauczycielskiego

Kościoła. Zagadnieniom tym są poświęcone osobne rozdziały omawianego tomu.

Ponieważ szczegółowe omawianie zawartości całego dzieła zajęłoby zbyt wiele miejsca i nie wydaje się ono konieczne, ograniczymy się do ogólnych spostrzeżeń, jakie nasuwa lektura tego podręcznika, oraz do zwrócenia uwagi na pewne zagadnienia, zwłaszcza te, które zostały w opracowaniu podręcznikowym uwzględnione po raz pierwszy lub przedstawione inaczej niż dotychczas.

Należy podkreślić, że autorzy omawianego podręcznika uwzględnili w szerokim zakresie naukę Soboru Watykańskiego II i normy posoborowe. Dzięki temu ukazany został aktualny obraz instytucji i przepisów prawnych, jak również zasadnicze linie dokonującej się obecnie reformy prawa kanonicznego.

W rozdziale I pod ogólnym tytułem „Prawo kanoniczne” P.J. Viladrich mówiąc m.in. o konieczności prawa w Kościele nie poprzestaje na przytoczeniu tradycyjnych argumentów w rodzaju „ubi societas ibi ius” czy tezy o Kościele jako społeczności doskonałej. Główny nacisk kładzie on na podstawy sakramentalne prawa kanonicznego i zasadę sprawiedliwości, którą prawo to wyraża i realizuje. Przy wyjaśnianiu pojęcia i ustalaniu definicji prawa kanonicznego odwołuje się tenże autor do pojęcia porządku kanonicznego, czyli struktury prawnej Kościoła. Porządek ten jest według niego nie tylko zespołem norm prawnych, ale przede wszystkim systemem relacji prawnych, więzów, które łączą wiernych i determinują ich pozycję prawną w społeczności kościelnej.

Rozdział III — napisany przez J. Maldonado — poświęcony jest wzajemnym relacjom między prawem kanonicznym i prawem świeckim. Znajdujemy w nim interesujące rozważania na temat współistnienia prawa kanonicznego i systemów prawnych świeckich, wkładu tego prawa do rozwoju techniki jurystycznej, jak również formy zgodnej współpracy prawa świeckiego i prawa kanonicznego w pewnych dziedzinach w oparciu o obiektywny porządek moralny.

P Lombardia w rozdziale IV omawia struk-

turę porządku kanonicznego, przez który rozumie on zespół czynników (faktorów) integrujących strukturę prawną Kościoła katolickiego. Rozdział ten obejmuje m.in. takie zagadnienia, jak: podmiot i przedmiot prawa kanonicznego, stosunek prawny, norma kanoniczna.

Na szczególną uwagę zasługuje rozdział V, dotyczący konstytucji Kościoła. Przez konstytucję Kościoła rozumie autor tego rozdziału J. Hervada zespół elementów tworzących strukturę pierwotne i podstawowe, które kształtują, wyrażają i organizują lud Boży. Konstytucja Kościoła zawiera elementy prawne i pozaprawne, składniki istotne pochodzące od Chrystusa i elementy ludzkie. Konstytucja ta — jak wiadomo — nie została dotychczas ujęta w odpowiednie formuły czy normy. Trwają wszakże prace nad jej sformułowaniem w projekcie fundamentalnego prawa Kościoła. W rozdziale tym omawia Hervada pojęcie, cele, przymioty i charakter prawny Kościoła, jego zasady konstytucyjne (równości, różności i hierarchiczności), stanowisko konstytucyjne wiernych (ich fundamentalne prawa i obowiązki), wreszcie strukturę publiczną Kościoła, którą stanowią partycypujący w kapłaństwie ministerialnym.

Dotychczasowe działy przepisów kodeksowych *de officiis ecclesiasticis* i *de clericis in specie* — wraz ze zmianami, jakie w tych przepisach ostatnio nastąpiły — zostały uwzględnione w rozdziale VI „teoria organizacji kościelnej” (J. A. Souto) i w rozdziale VII: „Określenie (opis) organizacji kościelnej” To wyodrębnienie zagadnień organizacji Kościoła z prawa osobowego jest wyrazem nowych tendencji, które uwidoczniły się w związku z reformą KPK.

Nowy podręcznik prawa kanonicznego, którego problematykę zasygnalizowaliśmy, stanowi na pewno potrzebną i godną uwagi pozycję kanonistyczną. Jest przydatny nie tylko tym, dla których przede wszystkim został napisany, tj. studentom prawa uniwersytetów hiszpańskich. Może również stanowić punkt wyjścia przy opracowywaniu dalszych, obszerniejszych podręczników prawa kanonicznego.

KS. PIOTR HEMPEREK